

дослідницьких розробок з висвітлення питань профілактичної медицини й оздоровчої фізкультури, позитивного соціально-економічного та соціально-культурного ефекту здоров'язберігаючих технологій; формування навчально-методичних посібників з питань валеологічної освіти для дітей, молоді, батьків, вчителів, керівників організацій та ін.; розширення освітньо-пропагандистської кампанії «Здоровий спосіб життя – запорука успіху»; проведення різнопланових заходів з фізичної культури, спорту, туризму, активного відпочинку, оздоровчих технологій тощо; консолідація зусиль фахівців різних напрямків з метою підвищення рівня валеологізації освітньої програми населення.

Використані джерела:

1. Булич Е.Г., Муравов І.В. Валеологія. Теоретичні основи валеології: Навч. посібник. / Е.Г. Булич. – К.: ІЗМН, 1997. – 224 с.
2. Ващенко О. Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. №8 – С. 1-6.
3. Воронцова Т.В. Навчання здоровому способу життя на основі життєвих навичок / Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко. – К.: Просвіта, 2007. – 246 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994.
5. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей і молоді – Наказ МОН України № 605 від 21.07.2004 р.

Валентина Черній,
Кіровоградський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ОЗДОРОВЧІ ПРІОРИТЕТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У РАДЯНСЬКІЙ ШКОЛІ ПОВОЄННИХ РОКІВ

Постановка проблеми. Прагнення України бути високорозвинутою, правовою, демократичною державою, авторитетною у світовій спільноті, спонукає до необхідності вирішувати не тільки економічні проблеми, але й піклуватися здоров'ям своїх громадян. Насамперед, це стосується здоров'я дітей, їхнього фізичного і психологічного розвитку, соціально-психологічної адаптації, які значною мірою визначаються умовами життя дитини, зокрема, умовами її перебування у школі.

У той же час, реальний стан здоров'я громадян свідчить про те, що недбале ставлення до здоров'я має місце як серед дорослого населення, так і серед дітей. За даними Міністерства охорони здоров'я України, приблизно 89% дітей мають захворювання серцево-судинної системи, верхніх дихальних шляхів, опорно-рухової системи, органів зору, нервової системи.

Саме тому проблема формування здорового способу життя дітей визначається як стратегічна й масштабна. Тож, одним із завдань шкільної освіти є забезпечення в кожному освітньому закладі відповідних умов для навчання фізично та психічно здорової особистості, здатної обирати здоровий спосіб життя, як пріоритетний, для досягнення життєвого успіху.

Вирішення в освітніх закладах цієї проблеми залежить від запровадження нових підходів до організації навчально-виховного процесу. У цьому контексті фізичне виховання, як невід'ємний складник освіти, володіє значними можливостями у формуванні здорового способу життя дітей, є важливим засобом забезпечення повноцінного розвитку дітей і молоді, зміцнення їхнього здоров'я, формування фізичних здібностей особистості, гармонії тіла і душі; самовдосконалення тіла й духу; виховання потреби у регулярних заняттях фізичною культурою і дотриманні режиму дня, у прагненні до оволодіння санітарно-гігієнічними знаннями і навичками, утвердження здорового способу життя.

Результативність означеного процесу, на нашу думку, неможлива без вивчення і творчого осмислення досвіду, накопиченого попередніми поколіннями. Вважаємо, що чимало проблем, пов'язаних зі збереженням, зміцненням і формуванням учнівського здоров'я, які вирішувалися прогресивною громадськістю другої половини ХХ ст., актуальні й для сучасності. Тому виникає потреба в дослідженні й узагальненні теоретичних надбань та практичного досвіду, нагромадженого за тих років задля його популяризації в нинішніх освітніх умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні підходи щодо оздоровлення дітей різного віку у процесі фізичного виховання висвітлено у дослідженнях учених О. П. Аксьонової, Е. С. Вільчовського, Н. Ф. Денисенко, О. Г. Сухарєва, Ю. А. Ямпольської та ін., формування здорового способу життя засобами фізичного виховання досліджували В. Г. Ареф'єв, Г. І. Власюк, О. Д. Дубогай, М. Д. Зубалій, А. В. Полулях, інноваційні підходи в системі фізичного виховання розглянуті у працях О. Л. Благій, М. М. Булатової, Л. В. Волкова, Г. В. Дзяк, Т. Ю. Круцевич, Б. М. Москаленко, В. Н. Платонова, Б. М. Шияна та ін. Питанням прищеплення дітям гігієнічних навичок, профілактики розумової

стомлюваності, дотримання режиму праці (навчання) й відпочинку особливу роль відводили Лесгафт П., Ушинський К., Макаренко А., Сухомлинський В. Розгляду питань формування здорового способу життя школярів у контексті фізичного виховання присвятили свої праці методисти Бажуков С., Дзяк В., Лисунець К., Лях І., Белинович, Жданов Н. та ін.

Сьогодні у сфері фізичного виховання щодо формування у школярів здорового способу накопичений значний зарубіжний і вітчизняний досвід, який вимагає розгляду й аналізу. У той же час завдання щодо формування здорового способу життя дітей та молоді майже не розв'язані. Це пояснюється недостатнім рівнем висвітлення історико-педагогічного аспекту окресленої проблеми, відсутністю системного підходу до розв'язання оздоровчих завдань фізичного виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Піклування про здоров'я зростаючого покоління у повоєнні роки мало велике значення для радянського народу, оскільки перед суспільством постала проблема виховання здорового покоління, адже війна залишила тяжкий спадок – голод, тяжкі хвороби (туберкульоз, дистрофії), осиротілих дітей, дітей-інвалідів. Отже, турбота про виховання й навчання здорового зростаючого покоління був невід'ємним складником прогресивного розвитку СРСР у досліджуваний період. Актуальність проблеми формування здорової особистості у досліджуваний період була зумовлена потребою радянського уряду в підготовці сильних, витривалих людей, здатних витримувати будь-які випробування, долати труднощі і бути готовими до праці й оборони.

Таким чином, реалії повоєнної ситуації обумовили коло завдань у шкільній освіті, чільне місце серед яких посіло фізичне виховання школярів, що мало на меті формувати ідейно і фізично досконалого «будівника комунізму». Розглядаючи фізичну культуру як один із важливих заходів комуністичного виховання підростаючого покоління, покращення здоров'я дітей, Центральний Комітет КПРС підкреслював особливу роль фізичного виховання у тому, щоб «вырастить новое поколение рабочих, здоровых и жизнерадостных, способных поднять могущество Советской страны на должную высоту и защитить ее грудью от покушений со стороны врагов» [5,27]. Особливу увагу приділяв фізичному вихованню школярів М. І. Калінін, наголошуючи на тому, що без здоров'я, спритності, витривалості, які дає систематичне фізичне виховання, школа не в змозі виконати свого завдання: «готовить здоровую смену – здоровых мужчин и здоровых женщин» [1]. Коли перед школою було поставлено таке державне завдання, то ідея фізичного оздоровлення і виховання підростаючого покоління набувала виключного значення. Тож, важливе значення у зміцненні здоров'я і

фізичному розвитку учнів у досліджуваній період надавалось питанням систематичної, планомірної, цілеспрямованої організації фізичного виховання у школі, метою якого було забезпечення здоров'я, міцності й витривалості організму дитини, сприяння всебічному фізичному розвитку школярів.

З огляду на вищезазначене, XIX з'їзд КПРС (лютий, 1952 р.) визнав необхідним забезпечити подальший розвиток фізичної культури і спорту в радянській країні [6, 3-14]. У результаті цього фізична культура та фізичне виховання підростаючого покоління почали стрімко розвиватись, значно підвищився рівень масовості та залучення всіх верств населення до занять фізичною культурою. Питання фізичного виховання школярів активно обговорювались на республіканських нарадах заступників директорів педагогічних інститутів з навчально-виховної роботи та завідувачів кафедрами (курсами) фізичного виховання, на з'їздах лікарів з фізичної культури, республіканських нарадах з питань позакласної та позашкільної роботи з дітьми, до складу яких було включено секції з фізичного виховання школярів.

Значно збільшилась кількість доповідей з проблеми фізичного виховання школярів на «Педагогічних читаннях», які організовувались Академією педагогічних наук РРФСР з метою удосконалення й розповсюдження передового педагогічного досвіду. Так, у доповідях фахівців з фізичної культури Литвинової С. С., Кошелєвої Н. Н., Ліпмана А. Ф., Малишевої І. Т. (1952 р.) висвітлювались питання організації фізичного виховання у загальноосвітніх та дошкільних закладах, досвід проведення уроків з фізичного виховання у школі [3].

Обласними інститутами удосконалення кваліфікації вчителів, починаючи з 1951 року, проводились обласні педагогічні читання з питань фізичного виховання. Зазначимо, що у педагогічних читаннях брали активну участь не лише вчителі фізичного виховання, директори шкіл, працівники відділів народної освіти, а й батьки. Так, на обласних педагогічних читаннях інституту удосконалення у Волинській області був заслуханий виступ батька десяти дітей Перуна Л. А. про фізичне виховання дітей у сім'ї. У виступі розкрито форми і зміст роботи з фізичного виховання дітей у сім'ї, обговорювались практичні питання організації дозвілля дітей, підкреслювався позитивний вплив занять фізичною культурою і спортом у сім'ї на здоров'я дітей. Цікавою була доповідь учителя Ремизовського С. Т., який переконливо доводив оздоровчий вплив на організм дитини цілорічних уроків фізичної культури на відкритому повітрі, ним було внесено пропозиції до планування і методики проведення уроків на місцевості з учнями сільської школи. Отже, подібні читання сприяли виявленню і узагальненню кращого педагогічного досвіду вчителів, тренерів і батьків, допомагали залучати найбільш досвідчених практиків до

наукової розробки питань, спрямованих на розв'язання завдань фізичного виховання дітей, вдосконалення його організації для забезпечення належного стану здоров'я школярів. Обмін досвідом викликав значний інтерес педагогічної громадськості і давав можливість залучати до читань широкі кола вчителів [4].

З метою популяризації фізкультурного руху серед учнів, у школах почали організовуватись тематичні виставки, присвячені спортивним досягненням країни, масовому фізкультурному руху в СРСР. Звичайно ж, не обходилося без партійної ідеології: наголошувалось на величезній ролі партії, уряду і особисто товариша Сталіна у фізичному вихованні радянських дітей, наочно доводилась перевага радянського спорту над буржуазним [2, 124-128].

Наведені факти свідчать, що фізичне виховання школярів отримало активний розвиток у повоєнні роки та вирішувались завдання зміцнення здоров'я підростаючого покоління. Однак, у ході історико-педагогічного пошуку було виявлено, що існуючі на той час підходи до фізичного виховання у школах не забезпечували у повному обсязі його основного призначення – зміцнення здоров'я і фізичного розвитку учнів. Однією з причин цього був низький якісний склад вчителів з фізичної культури. Так, у низці шкіл, особливо у початкових школах, заняття з фізичної культури проводили люди без фахової підготовки, у більшості випадків викладали любителі-спортсмени, демобілізовані з лав Радянської Армії. Унаслідок цього уроки з фізичної культури проводились одноманітно, без урахування віку школярів, що, у свою чергу, не сприяло вихованню в учнів інтересу до систематичних занять фізичними вправами, прищепленню гігієнічних навичок [7]. Недостатня увага приділялась заняттям з коригувальної гімнастики, що не сприяло позитивному впливу на розвиток і формування організму учнів. З цієї причини з переходом учнів із початкової школи в середню зростала кількість учнів з порушенням постави, плоскостопістю, короткозорістю та ін. [8, арк.22]. Негативно впливали на розвиток фізичного виховання учнів й такі чинники, як: відсутність у багатьох школах спортивних залів, фізкультурних майданчиків (наприклад, 52 % українських шкіл взагалі не мали приміщень для занять з фізичної культури) [9, арк. 23]; слабка організація позакласної фізкультурної роботи; недостатня увага до фізичного виховання у педагогічній теорії та шкільній практиці.

Висновки. Внаслідок актуалізації питань і виділення завдань виховання здорового покоління у повоєнні роки значно зміцнився авторитет фізичного виховання в радянській школі, фізичному вихованню школярів надано державного значення, як одному із найважливіших засобів зміцнення, збереження й формування здоров'я дітей. Розпочався інтенсивний пошук нових, більш прогресивних форм організації фізичного виховання дітей та молоді.

Перспективи подальших розвідок полягають у вивченні педагогічних можливостей та навчально-методичного забезпечення процесу фізичного виховання дітей та молоді на наступних історичних етапах.

Використані джерела:

1. Калинин М. И. О коммунистическом воспитании / М. И. Калинин. – М. : Госполитиздат, 1946. – 100 с.
2. Копылов Д. С. Тематические выставки в школе / Д. С. Копылов // Советская педагогика. – Москва, 1952. – № 9. – С. 124-128.
3. Курсова В. Д. К итогам «Педагогических чтений» 1952 года / В. Д. Курсова, М. Ф. Сиротенко // Советская педагогика. – Москва, 1952. – № 7. – С. 126.
4. На допомогу викладачам фізичного виховання шкіл Волинської області / Матеріали обласних педагогічних читань з питань фізичного виховання. – Луцьк, 1951. – № 4. – С. 4-5.
5. Рудник П. А. Вопросы физического воспитания в школе / П. А. Рудник // Советская педагогика. – Москва, 1946. – № 8-9. – С. 27.
6. XIX съезд ВКП(б) и задачи воспитания и образования подрастающего поколения / Советская педагогика. – Москва, 1952. – № 10. – С. 3-14.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 342, оп. 15т2, спр. 2654,430 арк.
8. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 15т2, спр. 3451, 214 арк.
9. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 14т13, спр. 3914, 597 арк.

Тетяна Кедьо,

Криворізька загальноосвітня школа
I-III ступенів №27

**ВАЛЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Проблема формування здорового способу життя охоплює широкий спектр питань. Але необхідність збереження здоров'я і запобігання його руйнації потребує всебічного і комплексного вивчення всіх можливих форм вкорінення в систему освіти формування здорового способу життя. Школа, трудові колективи, сім'я – найефективніші інституції формування здорового способу життя й культури здоров'я дітей та молоді – недостатньо використовують свої можливості через брак